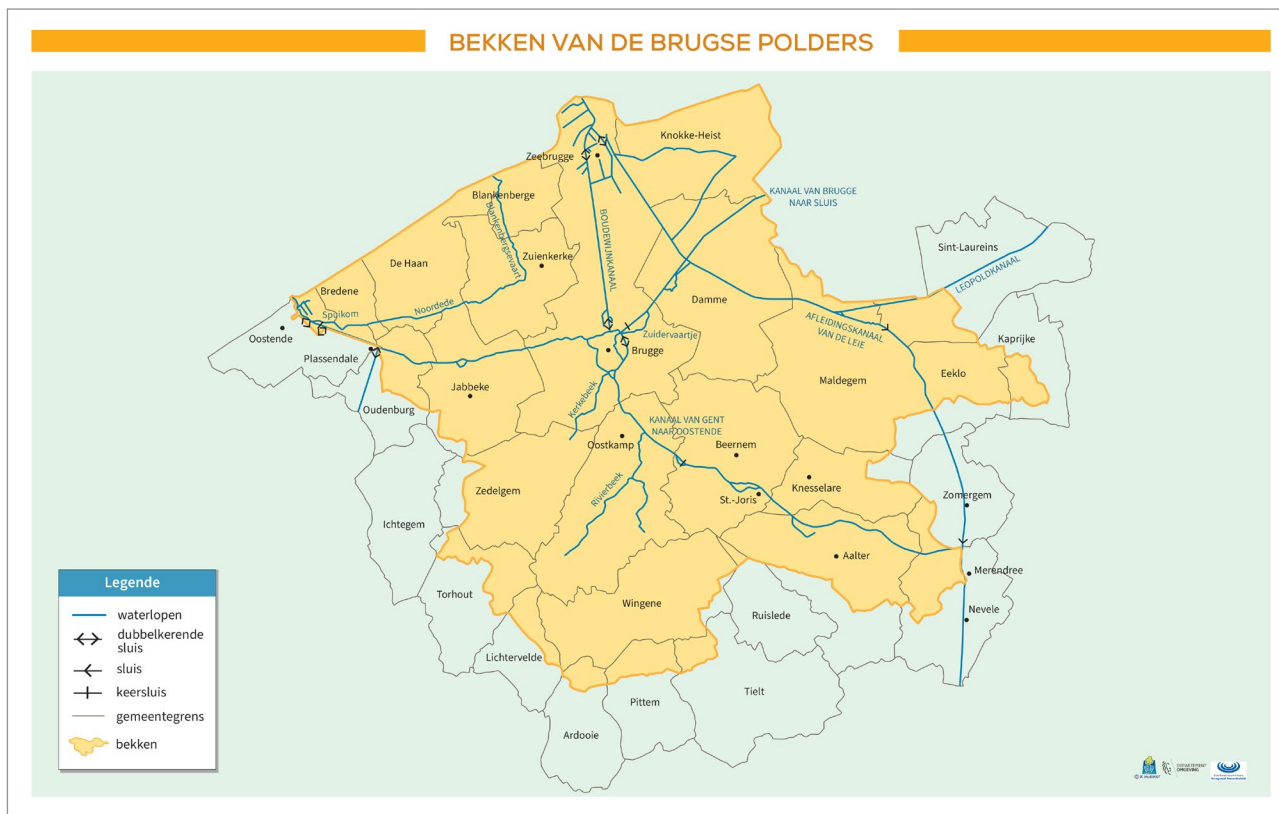

Het Kanaal Gent-Oostende

Het bekken van de Brugse Polders

Het Kanaal Gent-(Brugge)-Oostende is één van de oudste kanalen van Vlaanderen, en bevindt zich in het bekken van de Brugse Polders. Dit bekken is geen mooi afgebakend stroomgebied van een rivier, maar een geheel van kanalen, de typische polders en waterloopjes met hun afstroomgebied. In de loop der eeuwen drukte de mens een grote stempel op de hydrografie van het laaggelegen bekken.

Het Kanaal Gent-Oostende vormt samen met het Afleidingskanaal van de Leie of Schipdonkkanaal, het Leopoldkanaal en het Boudewijnkanaal de slagaders van het bekken. Het Kanaal Gent-Oostende ontsluit de havens van Zeebrugge en Oostende en speelt een belangrijke rol in de waterafvoer van het bekken van de Brugse Polders maar ook van het Leiebekken. Bij Gent staat het kanaal via de Ringvaart in verbinding met o.a. de Schelde, de Leie en het Kanaal Gent-Terneuzen, en in Merendree kruist het kanaal met het Afleidingskanaal van de Leie. Deze twee staan in open verbinding met elkaar. De zeesluizen in Oostende regelen de afwatering van het kanaal naar de Noordzee.

Geschiedenis van het kanaal

De geschiedenis van het Kanaal Gent-Oostende gaat terug tot de 13de eeuw. Oorspronkelijk liep het kanaal enkel tussen Brugge en Gent en werd daarom ook de Brugse Vaart genoemd. Het ontstond door een bovenloop van de Reie, namelijk de Brugse Leie of Zuidleie, te verbinden met een bovenloop van de Durme, die ook wel Hoge of Oude Kale genoemd wordt. Karakteristiek zijn de hoge zandruggen die moesten doorgraven worden.

Op die plaatsen ligt het kanaal nu diep in het landschap verzonken. De bedoeling was om Brugge van meer drinkwater te voorzien en ook van water om de Zwingel te spuien¹, die de toenmalige toegangspoort naar Brugge vormde voor de scheepvaart. Later werd er, deels in de bedding van de Ieperlee, ook een verbinding tussen Brugge en Oostende gegraven.

Scheepvaart op het kanaal

Omdat het kanaal een poort naar de zeehavens van Zeebrugge en Oostende vormt, voert De Vlaamse Waterweg nv. een studie uit naar de modernisering van het kanaal. In het kader van het [Seine Schelde project](#) Vlaanderen willen ze onderzoeken hoe het kanaal in z'n totaliteit toegankelijk kan gemaakt worden voor schepen van klasse Va. Dit zijn schepen van 110 meter lang die een tonnage van 3000 ton kunnen transporteren, goed voor maar liefst 150 vrachtwagens. Momenteel is het grootste deel van het kanaal enkel toegankelijk voor schepen van klasse IV, met een laadvermogen tot 1500 ton. De grootste uitdaging voor de modernisatie situeert zich ongetwijfeld rond Brugge. Een aparte studie 'stadsvaart' bestudeert hoe de integratie van een moderne scheepvaart in een dicht bebouwde omgeving met veel waardevol ergoed gerealiseerd kan worden. Het project voorziet de aanpassing van enkele Brugse bruggen en de Dampoortsluis, die verdiept en verbreed moet worden.

SEINE SCHELDE
VLAANDEREN

Industrie langs het kanaal

De meeste bedrijven langs het kanaal gebruiken de waterweg voor transport van grondstoffen of producten. In Aalter heb je bijvoorbeeld Bekaert, FrieslandCampina Belgium en Aveve, in Beernem het veevoederbedrijf Depré. De grootste industriële activiteit langs het kanaal situeert zich in de nabijheid van de zee, tussen Oostende en Plassendale. Hier transformeert het landelijke landschap rond het kanaal tot één grote industriezone.

De laad- en losinstallatie aan de kade van AVEVE

Naast transport van goederen gebruiken de bedrijven het kanaalwater in het productieproces. Bedrijven zoals JM Huber en Proviron Functional Chemicals in Oostende en het Algemeen ziekenhuis Sint-Jan in Brugge gebruiken kanaalwater voor koeling. Bedrijfsafvalwater wordt gezuiverd of gekoeld vooraleer het opnieuw in het oppervlaktewater geloosd wordt.

Waterafvoer via het kanaal

Zo'n 1000 jaar geleden bestond het kustgebied van de Noordzee uit slikken en schorren. Langs diepe geulen kon het zeewater het land binnen dringen. Ten zuiden van de kuststreek lag de zandstreek waar boeren met hun kuddes schapen de kustvlakte introkken. Toen de bevolking groeide en er nood was aan landbouwgrond, trachtte de mens land te winnen op de zee door dijken te bouwen. De strijd tegen het water was een strijd van successen en van nederlagen. Dikwijls nam het water terug wat de mens voordien gewonnen had. Om de gronden achter de dijken te draineren en regenwater naar zee af te voeren, legde men een stelsel van grachten en kanalen aan. Zo ontstonden de Brugse Polders. Langs het jaagpad getuigen de sluisjes en pompstations van deze inpoldering. Sluiscomplex Blankenbergse Vaart, pompstation De Katte, pompstation Kwetslage zijn voorbeelden van afwateringen van de polder naar het Kanaal Gent-Oostende.

¹ Spuien = Een grote hoeveelheid water wordt opgespaard om dat dan bij afgaand tij massaal te laten wegvloeien naar zee. Door dit spoeeffect wordt een groot deel van het afgezette zand met het water meegesleurd zodat de diepgang van de havengeul hersteld wordt.

Infobord aan pompstation Kwetshage

De keersluis in Beernem

Rond Gent kunnen in natte perioden de debieten op de Leie, de Ringvaart en de Schelde zeer hoog worden. Omdat Brugge landschappelijk in een kom ligt, is het risico op wateroverlast in die periodes dan ook zeer reëel. Daarom wordt bij hoge waterstand de keersluis in Beernem gesloten. Ze houdt het water afkomstig uit Gent tegen. Bij extreme debieten wordt het water via de Ringvaart om Gent en de Zeeschelde (in extremis ook via het Kanaal Gent-Terneuzen) naar zee afgevoerd.

Landbouw en water: onlosmakelijk verbonden

Het waterpeilbeheer in de Brugse polders is een complexe zaak. Dit vlakke gebied ligt bij vloed doorgaans onder het zeewaterpeil en het water stroomt er maar traag af. Het waterpeil wordt er kunstmatig ingesteld via een netwerk van stuwen, sluizen en pompen. Het peil dat ingesteld wordt is een subtiële afweging in functie van veiligheid, landbouw en natuur. In de winter en het voorjaar wordt het lager gehouden zodat de landbouwers hun akkers kunnen bewerken. In de zomer wordt een hoger waterpeil ingesteld, zodat dit water gebruikt kan worden als drinkwater voor het vee en om akkers te bevoeien. De landbouw is dus afhankelijk van dit peilbeheer.

Verzilting - hand in hand met klimaatverandering

De Brugse Polders staan via de ondergrond sterk onder invloed van de zee. Door de nabijheid van de zee en hun lage ligging is er in de polders een geleidelijke toename van het zoutgehalte in het oppervlaktewater, het grondwater en de bodem. Dit heet verzilting, en dit zal door de klimaatverandering vaker voorkomen. Een stijgende zeespiegel zorgt er in bepaalde periodes zelfs voor brak oppervlaktewater. Aanhoudende droge periodes doen waterpeilen in de waterlopen aanzienlijk dalen, wat eveneens samengaat met een stijging van het zoutgehalte. Het brak oppervlaktewater is ongeschikt voor beregening en als drinkwater voor vee, waardoor de West-Vlaamse landbouw en natuur hier het slachtoffer van worden. Zoutminnende natuur breidt uit richting het binnenland, en zoetwaterorganismen hebben het zwaar te verduren in lange periodes van droogte. Dient de landbouw in de toekomst ook over te schakelen naar ziltresistente teelten?

De Vlaamse Milieumaatschappij (VMM) bracht de verzilting van het grondwater in de kuststreek in kaart onder het Europese project Topsoil, en meet ook voortdurend de verziltingstoestand van de waterlopen aan de kust.

Het kanaal als blauwgroene corridor

Langs het kanaal is het heerlijk wandelen en fietsen door een groen landschap. Het kanaal verbindt verschillende natuurgebieden en Natura 2000-gebieden, habitat- en vogelrichtlijngebieden. Het vervult een 'corridorfunctie' wat betekent dat planten en dieren zich via de groene oevers van het kanaal van het ene naar het andere beschermde natuurgebied kunnen verplaatsen. Tijdens het migratieseizoen wordt het kanaal als het ware een snelweg voor de vleermuizen. Enkele bunkers langs het kanaal doen dienst als winterverblijf voor de 'grotoverwinteraars'.

De bunkers langs het kanaal doen dienst als overwinteringsplaats

Het landschap rond het kanaal herbergt natte graslanden, meersen en moerassen. Enkele voorbeelden hiervan zijn de Miseriebocht in Sint-Joris, de Warandepuiten in Moerbrugge en de Meetkerkse Moeren of Lage Moeren in Zuienkerke. Het zijn bijzondere broed- en overwinteringsplaatsen voor verschillende weidevogels.

Het kanaal doorsnijdt ook hoge, droge zandruggen. De variatie in bodemtypes vormt een belangrijke trekpleister voor zeldzame planten en dieren. Typisch voor het Kanaal Gent-Oostende is dat de oevers op veel plaatsen zeer breed zijn. De kanaalbermen worden begraasd door rondrekkende schapenkuddes en enkele geiten. Nu is er een gevarieerde en rijkelijk bloeiende plantengroei dankzij het ecologisch beheer van Natuurpunt en de waterwegbeheerder De Vlaamse Waterweg nv.

Schapen maken deel uit van het natuurbeheer van de kanaalbermen

Recreatie op en langs het water

Het vlakke polderlandschap en het Kanaal Gent-Oostende vormen samen een groene oase voor wandelaars, fietsers en joggers. Bij mooi weer heerst er een sportieve drukte rond het kanaal. Ook op het water kan de 'waterrecreant' zijn hart ophalen; bij de Koninklijke Roeiclub Brugge, die al meer dan 100 jaar bestaat, of aan de aanlegplaatsen voor pleziervaart die verspreid liggen langs het kanaal. In Beernem is er ook een jachthaven en outdoor sportclub waar wateractiviteiten centraal staan. Aan het uiteinde van het kanaal in Oostende ligt een Spuikom die ongeschikt werd verklaard voor haar oorspronkelijke functie, maar nu naast natuurgebied en oesterkwekerij ook dienstdoet als 'speeltuin' voor waterrecreanten.

Waterkwaliteit onder druk

De waterkwaliteit van het kanaal kende een verbetering sinds het einde van de 20ste eeuw, maar is naar de normen van de Europese Kaderrichtlijn Water nog altijd niet goed. De toevoer van vervuild Leiewater via het Afleidingskanaal van de Leie en het afgevoerde water uit de polder bepalen voor een deel de waterkwaliteit van het kanaal. De druk vanuit landbouw, industrie en huishoudens op de kwaliteit van het water is nog steeds hoog. De rioolwaterzuiveringsinstallaties (RWZI's) in o.a. Gent, Zomergem, Aalter, Brugge, Jabbeke en Oostende zorgden voor een verbetering van de kwaliteit van het oppervlaktewater. Er zijn nog steeds te veel stikstof- en fosforverbindingen aanwezig in het kanaalwater, alsook chemische stoffen waaronder pesticiden. Dankzij de open verbindingen met zijwaterlopen nam het visbestand in het kanaal toe. Toch blijft het kanaal een kunstmatig waterlichaam wat minder kansen biedt aan biodiversiteit.

Drinkwaterproductie - switch van grondwaterwinning naar gebruik van oppervlaktewater

Het drinkwatergebruik aan de kust bereikt een piek in het toeristenseizoen. Om een oplossing te bieden aan de hoge transportkosten van drinkbaar water vanuit Wallonië naar de kust, om de druk op de Vlaamse drinkwatercapaciteit te verlichten en om een duurzaam antwoord te bieden op het dalende grondwaterpeil, bouwde de drinkwatercommunale Farys een ontziltingsinstallatie langs het kanaal in Oostende. De installatie ontzilt geen zeewater, maar wel brak kanaalwater en zet het om tot drinkbaar leidingwater voor de kuststeden Oostende en Middelkerke. Met een dagelijkse productie van 12 miljoen liter drinkwater worden zomerpieken in gebruik eveneens opgevangen.

